

Aktivita:**BANÁNOVÝ KVÍZ****Cesta na kurikulum:**

PREDMET	ROČNÍK	TEMATICKÝ CELOK
Environmentálna výchova	II. úroveň (SŠ)	<ul style="list-style-type: none"> • Odlesňovanie • Erózia pôdy • Racionálne využívanie zdrojov • Populačná explózia
Ekológia	3. - 4. ročník gymnázia	<ul style="list-style-type: none"> • Poľnohospodárska ekológia • Ochrana prírody
Geografia	4. ročník gymnázia	<ul style="list-style-type: none"> • Geoekológia a environmentalistika
Náuka o spoločnosti	3. ročník gymnázia	<ul style="list-style-type: none"> • Základné princípy fungovania trhovej ekonomiky • Ochrana spotrebiteľa

Minutáž: 1 vyučovacia hodina

Potrebujem: pracovné listy a texty uvedené v prílohách

Provokačná myšlienka: Takmer 45 % testovaného ovocia a zeleniny obsahovalo rozpoznateľné úrovne pesticídov. Mnohí pracovníci na banánových plantážach trpia ťažkými poruchami zdravia v dôsledku používania pesticídov.

Krok po kroku:

1. Pomocou krátkeho brainstormingu zistíte, čo študenti vedia o banánoch. Vedia, že sa pestujú v Karibiku (Kongo, Kostarika)?
2. Nechajte triedu chvíľu diskutovať na otázku: Kto všetko je zapojený do prepravy banánov z miesta, kde sú vypestované, do obchodu, v ktorom sa predávajú? Všetky nápady a myšlienky zapíšte na tabuľu, ale neprezradte, či sú správne alebo nie.
3. Každý dvojici študentov rozdajte pracovný list *Banánový kvíz* (príloha 1) a dajte im čas na premyslenie. Povedzte im, aby zdvihli ruku, ak poznajú odpoveď na niektorú z položených otázok. Potom im rozdajte článok *Cesta banánov* (príloha 2), v ktorom nájdete všetky potrebné informácie. Spoločne si skontrolujte správne odpovede.
4. Na tabuľu napíšte zoznam ľudí, ktorí sa podieľajú na výrobe, preprave a predaji banánov: robotník na plantáži, majiteľ plantáže, dovozca a prepravca, balič, majiteľ supermarketu. Porovnajte ich s tým, čo študenti navrhovali na začiatku. Zabudli na niekoho?
5. Spýtajte sa študentov, ako by vyplatili týchto ľudí, keď vieme, že jeden banán stojí približne 30 centov. Kto by mal dostať z tejto sumy najviac, kto najmenej a prečo? Kto sa najviac narobí?
6. Rozdajte im pracovný list *Krájanie banánu* (príloha 3). Banán je rozkrojený na päť častí, pričom každá hovorí o skutočnej sume, ktorú jednotliví ľudia z jedného banána zarobia. Ich úlohou je spojiť konkrétneho človeka so sumou, ktorú podľa nich zarobí.
7. Preskúmajte a prediskutujte riešenia jednotlivých skupín. Potom im prezradte skutočné rozdelenie:
 - majiteľ supermarketu 13 centov
 - dovozca a prepravca 7 centov
 - majiteľ plantáže 5 centov
 - balič 4 centy
 - robotník na plantáži 1 cent
8. Spýtajte sa študentov, či si myslia, že toto rozdelenie je férové. Diskutujte o tom, čo znamená *Fair Trade*. Ukážte im logo a niektoré druhy výrobkov, ktoré dostať kúpiť aj v našich obchodoch. Základné fakty o *Fair Trade* nájdete v prílohe 4.

Príloha 1 Banánový kvíz

BANÁNOVÝ KVÍZ

1. Prečo sú banány obalené v modrom plaste?

2. Koľko mesiacov sa musia farmári starať o banánovníky, aby mohli zberať úrodu?

3. Ako sa volajú zväzky banánov?

4. Čo sa stane s pomliaždenými banánmi?

5. Prečo sa banány zberajú, keď sú ešte zelené?

6. Ako dlho trvá, kým sa banány dostanú na Slovensko?

7. Ako dlho trvá, kým sa banány dostanú do obchodov?

Námety pre zábavno-poučné vyučovanie s témou ekologickej stopy
Téma: Stravovanie
Stupeň: SŠ
Aktivita: BANÁNOVÝ KVÍZ

Príloha 2 Cesta banánov

Ak vás zaujíma, ako sa banány pestujú a ako sa dostanú až k nám do našej predajne, vydajte sa s nami na ďalekú banánovú cestu. Naše putovanie sa začína v tropických a subtropických oblastiach Strednej a Južnej Ameriky, kde je aj v zime teplo a vlhko.

Pestovanie banánov je tvrdá a náročná práca. Banány rastú na banánovníku, ktorý vyzerá ako palma, ale v skutočnosti je to trváca rastlina, ktorá potrebuje priemernú teplotu 28 °C a ročne viac ako 2 m³ vlahy. Sme na jednej z plantáží a z hlúzy banánovníka už vyrástol pevný zväzok veľkých listov, na ktorého konci sa z pupeňa vyvinul kvet. V šiestom až ôsmom mesiaci sú na kvete banánovníka badateľné zárodky banánov.

V čase, keď zo zárodok banánov začínajú na stonke vyrastať badateľné trsy naozajstných banánov, treba ovocie ochrániť pred hmyzom, prudkým slnkom a možným mechanickým poškodením. Na to slúžia modré perforované plastové obaly, ktoré farmári nasunú na stonky a zaviažu farebnou stužkou. Stužka slúži ako vodidlo na určenie času zberu. Tieto obaly ich zároveň chránia pred pesticídmi, ktorými sa postrekujú rastliny.

Zber sa začína zhruba 10 týždňov po nasadení plastového obalu, teda najskôr na konci deviateho mesiaca. Banány sa zberajú ešte zelené, v tzv. 2. stupni zrelosti. Stonku s trsmi dospelých banánov farmári odseknú od materskej rastliny mačetou a preniesú na lanovku, ktorá spája plantáž s baliarňou. Aby sa banány na ceste lanovkou neotlačili, vkladajú sa medzi jednotlivé trsy, mäkké preložky.

Banány rastú v trsoch, ktoré sú známe ako „ruky“. Jedna ruka pozostáva z 10 až 20 banánov, nazývaných tiež prsty. Stonka s trsmi banánov váži 30 až 40 kg a obsahuje aj 200 kusov banánov. Lanovka dopraví banány do baliarne, kde pracovníci najprv ostrými zahnutými nožmi oddeľujú veľké trsy banánov od stonky a tie ďalej rozporciujú na trsy, ktoré poznáme z obchodu.

Trsy sa máčajú vo vode, aby z banánov vytiekol latex a potom prechádzajú prísnu kontrolou. Európski zákazníci chcú nedotlčené banány, preto sa pri ich triedení uplatňujú veľmi tvrdé kritériá. Ak ich banány nespĺňajú, sú predané na miestnom trhu za oveľa nižšiu cenu. Len tie banány, ktoré prešli prísnu kvalitatívnu kontrolou, môžu byť prepravené do Európy. Nakoniec sa banány zabalí do nám dobre známych škatúl.

Banány sa v trópech prepravujú vo vopred vychladených kamiónoch, ktoré ovocie na ceste z baliarne do prístavu schladia na 13,5 °C. Jedna taká loď prevezie zhruba 250 000 až 300 000 škatúl banánov, čo predstavuje približne 250 dvadsaťtonových nákladných áut.

Lode sú natreté na bielo, aby účinne odrážali slnečné lúče a šetrili tak energiu na chladenie. Banány sa totiž musia prepravovať pri teplote 13,5 °C v tzv. kontrolovanej atmosfére, aby nezačali samovoľne dozrievať a zostali stále zelené. Banány musia doraziť do Európy v rovnakom stupni zrelosti, v akom boli na plantáži zberané. Plavba z trópev do Európy trvá minimálne 12 dní. Celý náklad je v prístave následne preložený do prístavených klimatizovaných kamiónov alebo

železničných vagónov.

Z prístavu putujú banány do jednej z dozrievární v našej republike, kde opäť za pomoci kontrolovanej teploty, ale tentoraz aj banánového plynu s prímiesou etylénu, banány konečne dozrievajú! V dozrievarni sú naše banány 4 až 8 dní, aby už zrelé a žlté mohli byť dovezené do vašej predajne.

Upravené podľa:

<http://www.oxfam.org.uk/coolplanet/kidsweb/banana/index.htm>,

<http://www.chiquita.sk/sk/Cesta-bananu-na-Vas-stol/>

Príloha 3 Krájanie banánu

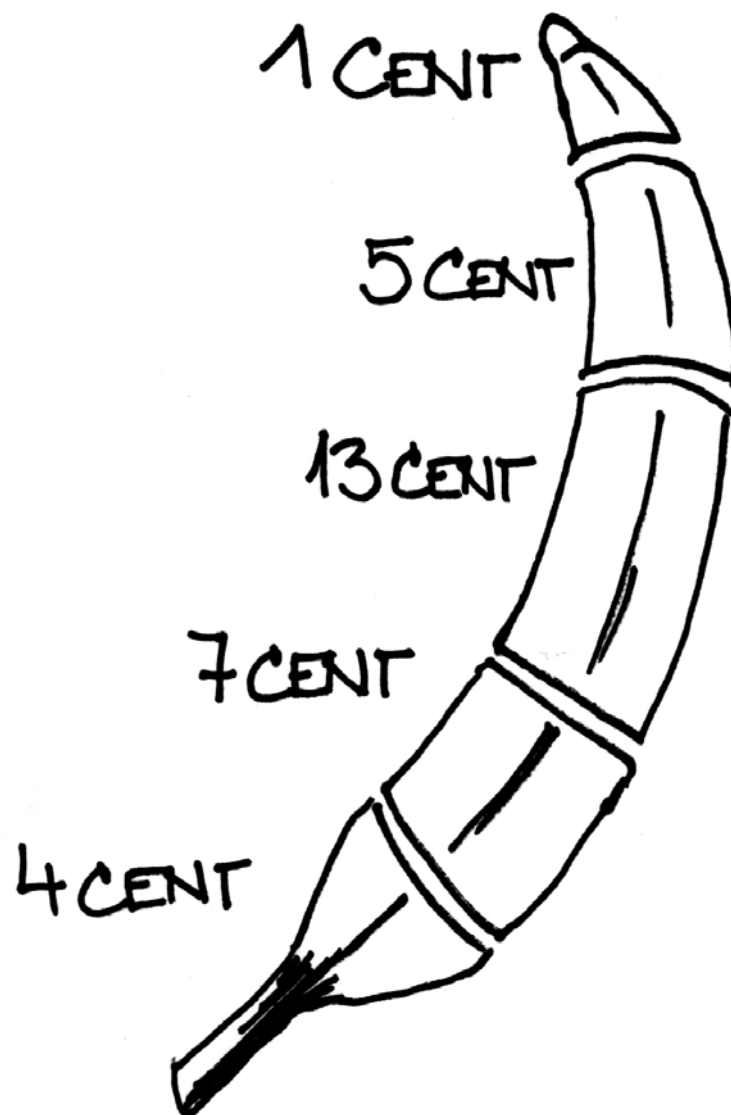
MAJITEĽ
SUPERMARKETU

ROBOTNÍK
NA PLANTÁŽI

DOVOZCA

BALIČ

MAJITEĽ PLANTÁŽE

Príloha 4 Fair Trade

Fair Trade (v slovenčine *Spravodlivý obchod*) je označenie pre alternatívu k voľnému trhu, ktorá vznikla ako odozva na zlé podmienky, v ktorých sú pestovatelia a výrobcovia Tretieho sveta nútení pracovať a predávať suroviny či iný tovar.

Koncept Fair Trade zahŕňa pravidlá a podmienky, pri splnení ktorých je výrobok či surovina označená logom Fair Trade, ktoré spotrebiteľovi zaručuje, že pri jej vzniku nedochádzalo k potláčaniu ľudských práv (definovaných podľa OSN), k znečisťovaniu či poškodzovaniu prírody a pestovatelia či výrobcovia dostali za svoju prácu zaplatenú mzdu, ktorá im umožňuje rozvoj a určitú životnú úroveň (napr. si môžu dovoliť posilať svoje deti do školy, zatiaľ čo pestovatelia alebo výrobcovia predávajúci za trhové – t.j. nižšie ceny, si to dovoliť nemôžu). Výkupná cena surovín (napr. káva, banány, bavlna) je nastavená na určitú úroveň a nepodlieha výkyvom trhu. Dnes ponúka Fair Trade produkty 33 000 supermarketov v Európe.

Fair Trade dodržiava nasledujúce princípy:

- férová a stabilná cena pre prvovýrobcu
- dlhodobé obchodné vzťahy a zálohové platby
- investície do rozvoja chudobných komunít
- zákaz zneužívania detskej práce
- pestovanie priateľské voči životnému prostrediu
- podpora pri získaní lepších zručností a postavenia výrobcov na svetovom trhu

Presné kritériá stanovuje a ich dodržiavanie kontroluje nadnárodná organizácia *Fair Trade Labeling Organization* (www.fairtrade.net).

Ako sa stať Fair Trade školou?

Fair Trade školou sa môže stať každá škola, ktorá splní nasledovné kritériá:

- založí koordinačnú skupinu pre Fair Trade, spíše a prijme celoškolské Fair Trade zásady,
- tému Fair Trade zahrnie do učebných osnov,
- zorganizuje podujatie o Fair Trade na škole a v širšej komunite,
- zaviazá sa používať a propagovať Fair Trade výrobky a ich predaj.

Ak vás téma Fair Trade zaujala a aj vy by ste sa chceli pridať ku školám, ktoré ju zahrnuli do svojich učebných osnov, chcete organizovať školské i mimoškolské aktivity na podporu Fair Trade, propagovať Fair Trade výrobky a ich predaj, neváhajte a kontaktujte nás.

Podrobnejšie informácie o podmienkach na získanie certifikátu Fair Trade škola sa môžete dozvedieť z príručky Ako sa stať Fair Trade školou dostupnej na stiahnutie na tejto webovej stránke <http://www.integra.sk/fairtradeskoly.html>

Zaujímavé fakty o Fair Trade:

- Priamy benefit z Fair Trade má v Afrike, Ázii a Latinskej Amerike vyše 7 miliónov farmárov, pestovateľov a ich rodín.
- Fair Trade certifikované nápoje podávajú aj dopravné spoločnosti ako Virgin Trains, Ryan Air a Midland Mainline.
- Vo Veľkej Británii je už viac než 320 Fair Trade miest, 4 000 Fair Trade cirkevných spoločenstiev, 37 Fair Trade synagóg, 60 Fair Trade univerzít a niekoľko Fair Trade základných a stredných škôl.
- V súčasnosti je v ponuke už vyše 100 druhov Fair Trade certifikovaných vín.
- Predaj Fair Trade kakaa sa globálne v roku 2006 zvýšil o 93 %, predaj kávy o 53 %, predaj čaju o 41 % a banánov o 31 %.
- Predaj Fair Trade bavlny sa v jednom roku zdvojnásobil.
- Logo Fair Trade je možné nájsť na viac ako 2 500 potravinových produktoch.
- Fair Trade výrobky ponúka viac ako 3 000 špecializovaných predajní a 33 000 supermarketov hlavne v Európe.
- Celkový predaj Fair Trade výrobkov v roku 2006 dosiahol 2,3 miliardy USD so 41 % medziročným nárastom.